KDO JE

FRYDERYK CHOPIN

3

Napsal

Silvestr Hippmann

Cena 6 Kčs

ORBIS - PRAHA

Dublet

Fryderyk Chopin

Napsal Silvestr Hippmann

3

KDO JE

*

Vydává Orbis, Praha - 1946

338

338

NARODOWY INSTYTUT FRYDERYKA CHOPINA ★ BIBLIOTEKA

sygn. 338
akc. Br/1948

338
NARODOWY
INSTYTUT
FRYDERYKA
CHOPINA

Na hřbitově Père-Lachaise v Paříži je Chopinův hrob. Srdce Chopinovo, po smrti vyňaté z jeho těla, bylo zasláno do Polska a uloženo v chrámu Svatého Kříže ve Varšavě. V tomto posmrtném spočinutí Chopinových ostatků došel věčného vyjádření osud velikého slovanského umělce, životem upoutaného v cizině, srdcem však toužícího po vlasti, již miloval do posledního dechu.

Fryderyk Chopin je jeden z několika nejpůvodnějších zjevů v dějinách hudby. Jeho geniální původnost je taková, že dává zcela zapomenouti na jistou jednostrannost jeho díla, kterou lze viděti v tom, že Chopin skládal skoro výhradně pro klavír. Chopinovo dílo dokazuje, že v umění nezáleží na zvolených prostředcích a na vnějším formátu děl, nýbrž hlavně na jejich obsahu, kráse a dokonalosti.

Chopinova hudba, stále stejně slavná a milovaná jako před sto lety, je bohatě rozkvetlá. Překypuje kouzlem melodií, rytmů i harmonií a byla v době svého vzniku plna novostí. Okřídlené slovo, že Chopin je básníkem klavíru, je zcela pravdivé. Chopin nebyl ještě předstižen, ba ani dostižen v tom, jak dovedl psáti pro klavír a vytěžiti z něho zvuky nebývalé poesie.

Setkáváme se někdy s námitkou, že Chopinovo umění je změkčilé, trpné, přecitlivělé, a tedy vlastně úpadkové. Ten-

to názor může nalézti jisté odůvodnění v četných skladbách Chopinových, jedinečně vyjadřujících snivé měsíčné nálady romantické duše, hlavně v nokturnech. Jestliže však skladatel dovedl uchvacujícím způsobem vyjádřiti určitou náladu, určitý stav duše tak, jak to nedovedl ještě nikdo před ním, pak tím projevil velikou tvůrčí sílu, nikoliv trpnost a úpadkovost. Kromě toho nesmíme zapomínati, že Chopin neskládal jen nokturna. Veliká část jeho díla jsou skladby plné ohně, lesku, vášně i radosti, prodchnuté lidovým a národním duchem Chopinovy vlasti. Stačí poukázati na mazurky a polonézy, na jejich elementární rytmy a půvabné melodie taneční, aby bylo zjevno, že Chopin byl kladný tvůrčí duch. Však byl miláčkem Bedřicha Smetany, jehož umění je nám příkladem zdraví a síly.

Chopinův duch byl a zůstal zdráv. Byl-li Chopin neobyčejně zjemnělý a zároveň schopný hlubokého citu, byla to jeho přednost jako umělce. Jeho tvůrčí síla zůstala zdráva přes to, že Chopin nebyl šťasten. Jeho osobní utrpení bylo trojího druhu: trpěl touhou po vlasti, kterou ztratil, láskou k polské dívce, kterou nedostal za ženu, a nemocí, na kterou předčasně zemřel. A za těchto bolestí vznikalo, podobně jako u jiných uměleckých geniů (Smetana, Beethoven), Chopinovo přebohaté dílo.

Osobní utrpení vynahradil osud Chopinovi jedinečnými úspěchy a slávou. Dvaadvacetiletý Chopin přišel do Paříže v roce 1831, kdy v tomto středu světa žil snad nejpočetnější výkvět umělců a jiných tvůrců kultury, mimo ně však také společnost, přijímající umění s láskou a porozuměním. Chopinovo mladé mistrovství klavírní hry i jeho skladatelský genius byly záhy rozpoznány a Chopin se stal uctívaným mistrem a miláčkem nejslavnějších a nejvzdělanějších kruhů pařížských. Poznal za svého života

bezvýhradnou slávu, jaká byla dopřána jen málokterým umělcům.

Chopinovo geniální dílo je z nejkrásnějších plodů slovanského ducha, stalo se zakrátko majetkem celého světa a zůstane navždy okrasou lidské kultury.

CHOPINOVO DĚTSTVÍ A JINOŠSTVÍ.

Fryderyk Chopin — Poláci psávají jeho jméno někdy též Szopen — narodil se 22. února 1810 v obci Želazowa Wola, nedaleko Varšavy. Jeho otec Mikuláš Chopin byl původem Francouz z Nancy, matka byla Polka a jmenovala se za svobodna Justyna Krzyzanowska. Otec Mikuláš, narozený v r. 1770, přišel do Polska již jako mladík v roce 1786 a splynul úplně s polským prostředím. Byl zprvu účetním v tabákové výrobně, později přesedlal s úspěchem na vychovatele a učitele franštiny a po narození Fryderykově se stal profesorem na lyceu a vojenských školách varšavských. Mikuláš Chopin se brzy nadchl pro politiku těžce zkoušeného polského národa a již kolem r. 1793 bojoval za polskou svobodu jako kapitán národní gardy. V roce 1800 stal se vychovatelem mladého hraběte Fryderyka Skarbeka v Želazowě Wole, a tam se také v roce 1806 oženil. Z jeho manželství zůstaly — mimo syna Fryderyka — na živu dcery Luisa, provdaná později za profesora Jedrzeiewicze, a Isabela, jež si vzala učitele Barcinského, pozdějšího ředitele paroplavby na Visle.

Profesor Chopin si v roce 1815 otevřel pensionát pro zámožné jinochy. V jeho vybraném prostředí nalezl Fryderyk již v dětství některá přátelství pro celý život, zejména s Juliem Fontanou, Titem Woyciechowskim a s bratry

Wodzinskými. V té době byl život polského národa, zmítaného válkami a převraty, těžký a svízelný. Přesto bylo dětství Fryderykovo šťastné, neboť jeho rodina zůstala ušetřena pohrom. Fryderyk vyrůstal v prostředí naplněném jemností a rodinným duchem. Jeho rodičové byli čestní a moudří lidé, výborní vychovatelé a dovedli ve své rodině vzbudit vzájemnou lásku, jež zůstala trvalou.

Poněvadž Chopin již v útlém dětství jevil mimořádnou hudební chápavost, dostal v šesti letech učitele hudby, jímž byl šedesátiletý Čech Vojtěch Živný, usazený po leta ve Varšavě. Vštípil Fryderykovi porozumění pro Bacha a dal jeho vývoji bezpečný základ. V osmém roce hrál Chopin veřejně koncert Jírovcův a od té doby potrvaly jeho styky se šlechtou, u níž nalézal zjemnělé a vznešené prostředí, tak potřebné pro rozvoj jeho aristokratického genia. Nadaný hoch byl zván do zámků varšavských knížat, ba i do paláce velkoknížete, bratra carova.

V roce 1824 vstoupil Fryderyk do lycea a zároveň dostal nového učitele harmonie a kontrapunktu v osobě Josefa Elsnera, ředitele konservatoře. Elsner byl rodem Němec ze Slezska, ve Varšavě zdomácnělý, a jeho žáky byli všichni význačnější polští hudebníci oné doby, kteří rádi vzpomínali na jeho sympatické starosvětské osobnosti. Elsner rozpoznal geniální nadání Chopinovo a moudře mu dopřával svobodného rozvoje.

V roce 1825 hrál Fryderyk na dvou koncertech v konservatoři. Provedl Moschelesovo Allegro a jeho improvisace upoutala — podle lipské zprávy — bohatstvím hudebních myšlenek. Téhož roku hrál před carem Alexandrem a dostal od něho briliantový prsten. Hlavní událostí roku 1825 bylo však pro patnáctiletého Chopina vydání jeho prvního opusu, jímž je rondo c-moll. Předtím složil Chopin

řadu skladeb, které zůstaly v rukopise až do jeho smrti. Jsou to polonéza cis-moll, dvě mazurky c a b-moll a variace na německou píseň.

Mladičký lyceista-umělec byl miláčkem svých přátel. Byl povahy živé, ba šibalské, a dovedl s neobyčejnou schopností mimickou napodobiti různé typy známých osob. Tím rozveseloval své přátele i později, jako slavný umělec v Paříži, jak dosvědčili Liszt, George Sand, Balzac a jiní. Jeho smysl pro humor a ironii našel výraz i v deníku, který si začal psát v roce 1824 ve formě Kurýra ze Szafarnie, jímž malý Frycek, jak mu říkali, parodoval Kurýra Varšavského. V humorném rouše se tu projevoval smysl literární, živený styky se spisovateli a vzdělanci, kteří navštěvovali jeho otce. Byli to zejména spisovatel Kazimír Brodzinski, rektor lycea Samuel Linde, universitní profesor Alexandr Maciejowski, hudebníci Živný, Elsner a profesor konservatoře Josef Javůrek, zoolog Jarocki, inženýr Julius Kolberg a malíř Brodowski.

Od nich přijímá Chopin první poznatky počínajícího romantismu, prodchnutého polským vlastenectvím. O prázdninách v Mazovsku poznává venkov s lidovými písněmi a tanci a tančí sám kujawiak. Mimo chvíle veselí vyhledává samotu a hrouží se do sladké melancholie, vyjádřené polským slovem „žal", které i v pozdějších letech v Paříži často opakoval jako nepřeložitelný vyraz slovanské bolesti a touhy. Ve svém hudebním studiu pokračoval Chopin s pílí a nadšením. Připravoval se na umělecké cesty do ciziny, neboť polský hudební život, jemuž stály v cestě neutěšené poměry vnitropolitické, nemohl postačit rozvoji jeho nadání. V roce 1827 ukončil studium na lyceu a od té doby se věnoval výhradně hudbě. V té době složil polonézu b-moll (nadepsanou Adieu! Vilému Kolbergovi),

Rondeau à la Mazurka, které vyšlo ve Varšavě jako jeho druhá tištěná skladba, dále polonézu d-moll, nokturno e-moll, rondo pro dva klavíry, další polonézu B-dur, sonátu c-moll opus 4, variace na thema z Mozartova Dona Juana „La ci darem la mano" a započal pracovati na klavírním triu g-moll.

Variace „La ci darem la mano" byly první Chopinovou skladbou, která se dostala do rukou Roberta Schumanna a vzbudila jeho živý zájem o neznámého skladatele, vyjádřený nadšeným článkem v lipském časopise Allgemeine Musik-Zeitung v roce 1831. Schumann vylíčil svůj dojem z Chopinovy skladby ve formě fingovaného rozhovoru u klavíru s Eusebiem a Florestanem. Eusebius vstoupí a položí na klavír novou hudebninu se slovy: „Klobouk dolů, pánové, genius!" Po tomto uvedení Schumann se pohrouží se svými dvojníky do prohlídky a přehrávání Chopinova „díla 2" a nalézá pro ně slova nadšeného obdivu a zhodnocení.

V roce 1828 vykonal Chopin svou první cestu do ciziny, zatím jako výletník. Otcův přítel universitní profesor dr. Jarocki ho vzal s sebou do Berlína u příležitosti vědeckého kongresu, který se tam konal za předsednictví Humboldtova.* Bylo to v září. Chopin zůstal tenkrát ještě neznámým jinochem. Navštěvoval Operu, kde vyslechl díla Spontiniho, Cimarosova, Onslowova, Weberova. V pěvecké akademii se mu líbilo oratorium Händelovo. Baví se Berlínem, kongresovými figurkami, zajímá se o hudební závody a po čtrnáctidenním pobytu se vrací přes Poznaň do Varšavy. Cestou vzbudil nadšení cestujících na malé poštovní stanici před Poznaní, když zahrál pro ukrácení

* Humboldt Alexandr (1769—1859), slavný přírodopisec a cestovatel.

času na staré piano. Uctili ho slavnostní večeří a odnesli v triumfu až do poštovního dostavníku.

V roce 1829 poznal ve Varšavě se vzájemnými sympatiemi slavného virtuosa a skladatele Hummela, bratislavského rodáka, tehdy jedenapadesátiletého. Jeho ozdobný klavírní sloh nezůstal bez jistého vlivu na Chopina. Téhož roku mohl Chopin ve Varšavě uslyšeti i čaroděje houslí Paganiniho. Úspěchy těchto slavných umělců jen rozněcovaly Chopinovu touhu vyzkoušet své umění před soudem ciziny, a v červenci roku 1829 odcestoval se třemi přáteli přes Krakov, Slezsko a Moravu do Vídně.

První návštěva ve Vídni platila nakladateli Haslingerovi, jenž přijal Chopina velmi přívětivě a protože znal již několik jeho skladeb, slíbil vydati variace op. 2. V domě hraběte Hussarzewského se Chopin seznámil s přední společností šlechtickou a uměleckou. K naléhání intendanta císařských divadel hraběte Gallenberga, žurnalisty Blahetky, kapelníka Viléma Würfela, rodilého Čecha a jiných, vystoupil Chopin v rámci koncertu 11. srpna v císařském divadle. Hrál své variace op. 2 a improvisoval. Rozhodný úspěch jeho vystoupení si vyžádal další koncert 18. srpna, v němž Chopin opakoval variace a zahrál s orchestrem svůj Krakowiak. Obecenstvo ho přijalo nadšeně a také kritika rázem rozpoznala svrchovanou původnost Chopinových skladeb i jeho delikátní hry. Chopin šel z ruky do ruky a získal si obdiv a přátelství četných umělců, jako Jírovce, Maysedera, Konrada Kreutzera, starého Czerného a jiných. Mnozí se s ním přišli osobně rozloučit, když 19. srpna opouštěl Vídeň.

Cílem další cesty Chopinovy a jeho přátel Celinského, Hubeho a Maciejowského, synovce slavného historika slovanského práva, byla Praha. Maciejowski měl doporučení

k Hankovi a Chopin dostal ve Vídni pět doporučujících listů od Würfela na různé veličiny pražské a jeden od Blahetky na profesora houslí na konservatoři Pixise. Chopin přijel s přáteli do Prahy 21. srpna 1829. Památný jeho pražský pobyt trval jen 3 dny a není o něm bohužel mnoho zpráv a dokladů, hlavně proto, že Chopin v Praze veřejně nevystoupil, ba ani v soukromí vůbec nezahrál, nebyv o to požádán. Svůj pobyt v Praze vylíčil Chopin sám v dopisech, zaslaných z Drážďan rodičům. Jejich překlad otiskl Otakar Hostinský roku 1879 ve feuilletonu Dalibora pod názvem „Chopin v Praze v roce 1829". Je zajímavé a významné, že Chopin se svými druhy přicházel do Prahy jako Slovan a jeho první návštěva platila Hankovi, jako pěstiteli slovanské vzájemnosti. V museu, kde byl Hanka knihovníkem, zapsali se do pamětní knihy. Maciejowski napsal čtyrslokovou polskou báseň slavjanofilskou a Chopin podložil přítelův text mazurkovou melodií. „Hanka měl z nápadu toho radost", psal Chopin, „poněvadž mazurka se vztahovala k jeho zásluhám o Slovanstvo. Je nemožno, abych Vám písemně líčil vše, co nám pan Hanka ukazoval. Rozkošné pohledy na město, velebnou katedrálu se stříbrným sv. Janem, krásnou kapli sv. Václava, ametysty a jinými drahokamy vykládanou, a mnoho jiných věcí Vám popíši ústně."

Chopin navštívil pak Pixise a setkal se u něho s německým kontrapunktikem Alexandrem Klengelem, jenž hrál Chopinovi přes dvě hodiny své fugy. „Já jsem nehrál, nebyv o to požádán," psal Chopin. S Klengelem se dobře bavil a dostal od něho doporučující list královskému kapelníku Morlacchimu v Drážďanech.

Další cestovní zastávka byla v Teplicích, kde byl uveden do večerní společnosti v zámku knížete Claryho. Po

čaji ho požádala hraběnka Chotková, aby zahrál, a Chopin improvisoval na dané thema Rossiniho. Měl před malou, ale vybranou společností takový úspěch, že musel ještě třikráte usednout ke klavíru. Bylo to jediné známé, třebaže soukromé vystoupení Chopinovo na půdě země České. Posledním cílem cesty byly Drážďany, kde Chopin pobyl asi deset dní, aniž tam zažil něco zvláštního. Dne 12. září se vrátil do Varšavy.

V té době se prohluboval citový život mladého umělce. Chopin vzplanul první nesmělou láskou ke Konstancii Gladkowské, žačce konservatoře, jež začínala svou dráhu ve varšavské opeře. V dopise příteli Woyciechowskému z 3. října 1829 píše, že svou lásku svěřuje jen svému klavíru. Adagio z jeho koncertu f-moll a valčík op. 70 čís. 3 vznikly při myšlence na ideál, o němž sní již po šest měsíců. Láska zvroucňuje jeho hudbu, nedovede však zbavit Chopina touhy po rozletu do ciziny. Při večírcích u pianisty Kesslera poznává nová díla a je nadšen posledním triem Beethovenovým. Kníže Radziwill, sám skladatel, zve Chopina na svůj letohrádek v Antoninu. Chopin se tam cítí jako v ráji, zdobeném dvěma „půvabnými Evami", jak nazývá obě mladé princezny Radziwillovy.

Dne 17. března 1830 dával Chopin svůj první koncert ve Varšavě. Byl vyprodán a vřele oceněn odborníky. Druhý koncert následující za týden rozpoutal již bouři všeobecného nadšení. Chopin hrál svůj koncert f-moll, Rondeau à la Krakowiak a improvisoval na thema polské písně. Volání po třetím koncertu Chopin zatím nevyhověl. Horlivě pracoval o nových skladbách a mučil se myšlenkou, že cesta za slávou ho odvede nejen od Konstancie, ale i od drahého přítele Woyciechowského, v jehož venkovském domě v Poturzynu často hledal klid. V červnu 1830 se

Chopin obdivoval umění slavné pěvkyně Henrietty Sontagové,* jež dávala ve Varšavě šest koncertů. Na podzim dokončil klavírní koncert e-moll a dne 11. října s ním vystoupil — naposledy ve své vlasti — v rámci svého třetího, odloženého koncertu, v němž účinkovala též Konstancie, v bílém rouchu, na hlavě věnec z růží.

Dne 1. prosince 1830 se Chopin loučil s vlastí a přáteli, kteří na jeho počest uspořádali banket ve Wole za Varšavou. Žáci konservatoře provedli Elsnerovu kantátu a Chopin přijal stříbrný pohár naplněný prstí rodné země. Všichni věřili, že proslaví polské jméno. Chopin byl dojat. Opouštěl rodiče, sestry, domov, loučil se se svou láskou a s přáteli. Již nikdy neměl spatřiti Polsko. Začínala se jeho cesta slávy a utrpení.

Chopin zaměřil nejprve do Vídně. V Kaliszi se k němu připojil Woyciechowski. Zastavil se jen krátce ve Vratislavi a asi týden pobyl v Drážďanech, kde obnovil dřívější a navázal nové vztahy s umělci a polskými emigranty. Konečně koncem listopadu přibyl do Vídně, po bezvýznamné a krátké zastávce v Praze. S představou svého prvního úspěšného pobytu ve Vídni očekával, že zde bude zase vřele přijat, avšak zklamal se. Jeho dřívější přátelé nebyli přítomni, nakladatel Haslinger by byl chtěl Chopinovy skladby zdarma a také u ostatních činitelů nalezl Chopin vlažnost. Výjimečným přítelem ve Vídni mu byl dr. Malfatti, lékař císařův a přítel Beethovenův, v jehož domě a parku se konaly náladové hudební slavnosti. Také polská kolonie přijímala přátelsky svého nadějného krajana. Chopin navázal ovšem styky s četnými umělci. Poznal pianistu Thalberga, o dvě léta mladšího a již proslaveného, zejména se však spřátelil s geniálním českým houslistou Josefem Slavíkem. Ve svých dopisech ho nazývá „druhým Paganinim, mladým Paganinim", obdivuje se jeho technice, s níž je Slavík s to zahráti jedním tahem smyčce šestadevadesát not staccato a praví, že jeho hra fascinuje posluchače a dojímá k slzám. Chopin k němu cítil opravdové přátelství a hodlal s ním a s vionloncellistou Merkem utvořiti trio.

* 1803—54, v roce 1817 studovala na pražské konservatoři. Provdala se za hraběte Rossiho.

Přítel Woyciechowski se vrátil do Polska již v prosinci 1830 po zprávě, že ve Varšavě vypuklo povstání. Chopina trápilo, že křehkost jeho sil mu nedovoluje bojovati za vlast po boku přítelově. Jeho vídeňský pobyt mu tentokráte nepřinesl žádný umělecký prospěch a tak konečně 20. července 1831 opustil po delším váhání a po překonání pasových obtíží Vídeň, hodlaje se odebrati přes Paříž do Londýna. Cestoval přes Linec, Solnohrad, Mnichov, kde pobyl několik týdnů a vystoupil úspěšně v koncertě, dále na Stuttgart, kde ho zastihla 8. září 1831 zpráva o pádu Varšavy. Pod dojmem této vzrušující zvěsti vrhl se Chopin, jak se praví, ke klavíru a složil bouřlivou etudu c-moll, zvanou „Revoluční".

Ze Stuttgartu se Chopin odebral do Francie, jež se měla stát jeho druhou vlastí. V Paříži, kde proti svému původnímu úmyslu zůstal již navždy, nalezl prostředí, ve kterém se jeho přebohatě nadaná osobnost mohla plně rozvinout a stanout na nejvyšších stupních slávy, jíž byla hodna.

CHOPIN VE FRANCII.

Chopin přicházel do Paříže na počátku vlády Ludvíka Filipa, v době rozvitého romantismu, kdy na uměleckém nebi pařížském zářilo nebo vycházelo množství hvězd první velikosti, jakými byli v literatuře Chateaubriand, Vigny, Lamartine, Hugo, Balzac, Musset, Stendhal, v malířství Delacroix, Delaroche, Horace Vernet, v opeře Rossini, Auber, Cherubini, Halévy, Herold, Adam, Boïeldieu, Faër, Meyerbeer. Berlioz dostal právě římskou cenu. Mezi pianisty vévodil Kalkbrenner, tehdy 47letý, Liszt, o rok mladší než Chopin, byl již slavný, a dlouhá řada jiných proslulých virtuosů a pěvců závodila o přízeň Města světla. Chopin se octl v uměleckém středisku, s nímž se nemohlo srovnávati žádné jiné.

Chopin navštívil nejprve operního skladatele Paëra, pro něhož měl doporučující dopis od dr. Malfattiho, a Paër ho uvedl k Cherubinimu, Rossimu, Baillotovi a Kalkbrennerovi, jenž byl pro Chopina jako pianistu hlavní autoritou. Kalkbrenner ovšem hned poznal velikost Chopinova nadání a vyjádřil se o jeho hře nejlichotivěji, řka, že má „sloh Cramerův a úhoz Fieldův". Zároveň by však byl rád učinil z Chopina svého žáka. Předstíral, že Chopin jako pianista nemá „methodu", a projevil ochotu projít s ním za tři léta vysokou školu klavírní hry. Chopin překvapen tímto návrhem zprvu trochu zapochyboval o svém umění a radil se písemně se svou rodinou a Elsnerem; ti se jednomyslně vyjádřili proti tomu a poukazovali na to, že Kalkbrenner, rozpoznav Chopinova genia, obává se o své prvenství a chtěl by Chopinův vývoj zdržeti. Zakrátko Chopin opět nabyl svého sebevědomí, znovu si připomněl vůli „vytvořit si nový svět" a dovedl se po několika lekcích

INSTYTUT FRYDERYKA CHOPINA NARODOWY BIBLIOTEKA

zdvořile odpoutati od Kalkbrennera, aniž ztratil jeho přátelství. Prostřednictvím Kalkbrennerovým se Chopin sblížil s továrníkem pian a skladatelem Camillem Pleyelem. Brzy se spřátelil též s Lisztem, Hillerem, violoncellistou Franchommem, o něco později poznal Berlioze, jehož vřelé osobní sympatie však neuměl opětovati.

První Chopinovo vystoupení v Paříži se konalo za účinné pomoci Kalkbrennerovy 26. února 1832 v salonech Pleyelových. Chopin hrál hlavně svůj koncert f-moll a variace op. 2. Příznivá kritika Fétisova v „Revue musicale" zdůraznila původnost Chopinovy hudby, jakož i něhu, skvělost a čistotu jeho hry. Přes získané sympatie a umělecké úspěchy se Chopinovi zprvu nevedlo valně a jeho peněžité prostředky se ztenčovaly. Teprve když ho kníže Radziwill po náhodném setkání na boulevardech uvedl do jednoho z nejbohatších salonů Paříže — snad Rotschildova — podmanil si Chopin kouzlem své hry představitele nejvyšší společnosti a od té chvíle se s jeho rostoucí proslulostí zlepšovaly také jeho poměry hmotné. Chopin se stával jedním z předních hrdinů uměleckého světa. Upoutával nejen svým geniálním nadáním, z něhož plynula hudba až dotud neznámého půvabu a lesku, nýbrž i kouzlem své osobnosti, ušlechtilé a vpravdě vznešené. Chopin si získával přátelství všech, i když sám byl sdílným jen ke svým nejbližším, a jeho otec ve Varšavě byl spokojen, že syn žije se všemi velikými umělci v nejkrásnějším souladu. Udílel draze placené lekce a byl zván do nejpřednějších domů. Prvá pozvání přišla od hrabat Platera a Apponyiho a od knížete Czartoryského, u něhož se scházela polská šlechta, žijící v emigraci.

Tato doba, až do roku 1837, byla nejšťastnější dobou Chopinova života. Byl celkem bez starostí, jeho sláva i jeho

dílo rostly a jeho skladby se tiskly zároveň ve Francii, v Německu i v Anglii. Byl ve styku s polskými vlastenci, zvláště s přítelem z dětství pianistou Juliem Fontanou, s hrabětem Grzymalou, knížetem Lubomirským a jinými. Sblížil se s básníkem Heinem. Vzácné přátelství dvou geniálních osobností ho pojilo s Lisztem, jenž památku Chopinovu uctil po jeho smrti nadšenou knihou. V prosinci r. 1832 poznal Chopin Johna Fielda, skvělého anglického pianistu a skladatele snivých nokturn, osobnost však robustní, typu falstaffovského, obklopenou dýmkami a lahvemi. Field se vyjádřil o Chopinovi, že je „un talent de chambre de malade" (talent z pokoje nemocného). Co si myslil Chopin o Fieldovi není známo, je však nepochybné, že pozvedl Fieldovu formu nokturna k věčné slávě svými vlastními nokturny, jež naplnil osobitou hudbou.

Chopinovy skladby se začínaly hrát ve světě. Klára Wieckova, pozdější choť Schumannova, hrála v Lipsku r. 1832 ve věku 13 let Chopinovy variace op. 2. K početným významným dílům, která Chopin složil již před příchodem do Paříže, přibývaly četné nové skladby. Vycházely tiskem mazurky, trio op. 9, nokturna, etudy, koncert e-moll, Krakowiak a mnohé jiné. Mazurky a nokturna jsou z nejpůvodnějších jeho skladeb, mazurky jako výraz polského veselí i smutku, nokturna pro jedinečnou náladovost a čistotu hudební inspirace. Nokturna učinila Chopina nejdříve slavným, posluchači dávali se jimi unášet. V těch letech napsal o Chopinovi jeho přítel Orlowski: „Chopin jest zdráv a pln síly; otáčí hlavu za všemi ženami; muži na něho žárlí. Jest „à la mode". Nelze pochybovat o tom, že brzy budeme nosit rukavice „à la Chopin". Sžírá ho jedině touha po vlasti."

Na jaře r. 1834 se Chopin vydal s pianistou Hillerem

k hudebnímu festivalu do Cách; tam se setkali s Mendelssohnem, jenž v dopise své matce označil Chopina jako prvního ze všech pianistů. Cestovali společně do Düsseldorfu a pak lodí po Rýně. Téhož roku se k Chopinovi přistěhoval jeho milý přítel Matuszynski, jenž byl jmenován profesorem na lékařské škole v Paříži. Chopin hraje v několika veřejných koncertech, není však s jejich úspěchem spokojen a píše: „Nejsem uzpůsoben k tomu, abych dával koncerty. Dav mě zastrašuje." Chopin hrával raději v úzkém kruhu pro vybranou společnost přátel a znalců a byl šťasten z obdivu, kterému se těšil u nejpřednějších lidí své doby. V lednu r. 1835 se spřátelil se sicilským skladatelem Bellinim, jehož italská melodika ho okouzlila. Přátelství se předčasně skončilo za několik měsíců Belliniho úmrtím.

Rok 1835 přinesl Chopinovi milostné štěstí jediné pravé lásky jeho života. Vzpomínka na Konstancii Gladkowskou, jeho jinošský ideál, znenáhla vyprchala. Konstancie se ostatně r. 1832 v Polsku provdala. Osud k ní byl krutý, neboť její krásné oči osleply... Ideál polské dívky byl však pevně zakotven v duši Chopinově a zosobnil se znenáhla v mladičké Marii Wodzinské, na niž Chopin vzpomínal jako na družku z dětství. Její tři bratři bydlívali v pensionátě jeho otce. Rodina hraběte Wodzinského žila v emigraci v Ženevě a byla s Chopinem v přátelské korespondenci. V srpnu 1835 podnikl Chopin cestu do Karlových Varů, aby se tam setkal se svými drahými rodiči. Odtamtud se v září odebral do Drážďan, kam přijeli též Wodzinští k svému strýci. Chopin spatřil Marii a zamiloval se do ní pro její půvab i pro vzpomínky z dětství. Skoro měsíc mohl se s Marií stýkati, s ní se radovati a přehrávati jí svou hudbu, pro niž měla pochopení. Byla na-

dána též pro malbu. Chopin byl proniknut láskou a štěstím. Také Marie byla okouzlena svým druhem z dětství, z něhož se stal veliký umělec. Hrdý strýc, palatýn Wodzinski, sice nepřál této známosti komtesy s umělcem, hraběnka-matka však měla šetrné pochopení pro něžné přátelství mladých lidí. V předvečer svého odjezdu věnoval Chopin Marii valčík As-dur (op. 69, čís. 1) a nazval jej „Valse de l'Adieu" — Valčík na rozloučenou — těše se, že se s Marií opět setká příštího roku v Mariánských Láznich.

Chopin se vracel přes Lipsko. Sešel se tam s Mendelssohnem a Schumannem, kteří ho již očekávali. Vykonal návštěvu ze zdvořilosti u pianistky Henrietty Voigtové, Schumannovy přítelkyně. Nakonec zašel k Bedřichu Wieckovi, otci pianistky Kláry, tehdy teprve šestnáctileté, avšak již slavné. Hrdý otec Wieck, proslulý učitel klavírní hry, uctívaný mistr mladého Schumanna a jeho pozdější tchán, byl nespokojen, s tím, že Chopinova první návštěva v Lipsku neplatila jemu. Odešel z bytu se svou dcerou, aby se Chopinovi vyhnul. Při svém návratu však se přece setkal s Chopinem, jenž naň trpělivě čekal. Klára byla roztomilost sama. Hrála Chopinovi jeho dvě etudy a Schumannovu sonátu fis-moll, dosud nevydanou. Chopin zahrál své nokturno Es-dur. Teprve potom Wieck roztál a ukázal přívětivou tvář. Přes Heidelberg se pak Chopin vrátil do Paříže, kde začal v listopadu sklízeti triumfy pianista Thalberg, jenž byl v technice i Lisztovi soupeřem. Chopinovi se nelíbil a byl mu podnětem k parodii.

Celou příští zimu žil Chopin v očekávání léta, kdy se měl opět setkati s Marií. Dopisuje si se svou rodinou. Dopisy otcovy jsou plny něžné a moudré prozíravosti a vyjadřují též starost o synovo zdraví. Také hraběnka Wodzinská píše Chopinovi přátelsky. Konečně v červenci

r. 1836 se Chopin setkal s Marií a její matkou v Mar. Lázních a prožíval opět týdny štěstí jako před rokem. Marie namalovala jeho akvarelový portrét. Koncem srpna se všichni odebrali do Drážďan a tam Chopin před svým odjezdem požádal o Mariinu ruku. Obdržel kladný slib s podmínkou, že bude souhlasiti též Mariin otec. Prozatím mělo být zasnoubení uchováno v tajnosti.

Dne 12. září 1836 odcestoval Chopin jako minulého roku do Lipska, kde zahrál Schumannovi svou novou baladu g-moll, jež vznikla v době jeho lásky. Nadšený Schumann označil baladu za nejkrásnější ze všech Chopinových děl, které dosud slyšel; k tomu Chopin živě poznamenal, že také on má baladu nejraději.

Po návratu do Paříže dostal Chopin vlídný dopis od hraběnky, jež mu mateřsky kladla na srdce, aby myslel na své zdraví, nosil vlněné punčochy a chodil spat před 11. hodinou. Hraběnka naznačila také, že má pro něho v rodině nesnáze a že neví, jak se všecko skončí. Marie však připsala několik milých řádek a Chopin ještě věřil ve své štěstí. Během zimy začal však znenáhla tušit svůj osud. Mariiny dopisy byly stále kratší, sice přátelské, avšak bez posvěcení lásky. Někdy v létě r. 1837 bylo zasnoubení zrušeno. Marie, mladičká sedmnáctiletá dívka bez vůle, musela se podrobiti otci, jenž nedal souhlas k sňatku. Hlavním důvodem byl jistě Chopinův pochybný zdravotní stav, avšak i rodové předsudky a bohatství Wodzinských asi rozhodovaly spolu.

Ztrátou svých vysněných nadějí byl Chopin hluboce raněn. Přestal věřit ve své štěstí. Zbývalo mu jen umění, k němuž se přimkl tím věrněji. Z dopisů rodiny Wodzinských udělal balíček, převázal jej růžovou stužkou a na-

psal naň polsky: „Moja biéda". Balíček byl nalezen až po jeho smrti.

Duševní utrpení podrývalo Chopinovo zdraví, náchylné k plicní chorobě. Ve snaze přivésti Chopina na jiné myšlenky přiměli ho přátelé k cestě do Londýna, kde pobyl asi čtrnáct dní v červenci r. 1837. Setkal se tam též s Mendelssohnem.

Umělecká tvořivost a úspěchy Chopinovy nebyly přerušeny jeho citovým utrpením. Také u Chopina rodila se z bolesti další díla. Již dříve, od r. 1834 do r. 1837, vyšla tiskem řada děl, z nichž nejskvělejším jest zmíněná již balada g-moll. Dále uveďme alespoň koncert f-moll, první scherzo h-moll, čtyři mazurky op. 24, dvě nokturna op. 27 a dvě polonézy op. 26, věnované pražskému rodáku M. J. Dessauerovi.

Zatím co ztrácel během zimy 1836—37 lásku Marie Wodzinské, chystal mu již jeho osud novou cestu po boku ženy, která v jeho dalším životě měla úlohu významnou, třebas i plnou protikladů. V oné zimě seznámil se Chopin Lisztovým prostřednictvím se slavnou spisovatelkou, známou pod mužským pseudonymem George Sand. Tato žena, o šest let starší než Chopin, spojovala ve své osobnosti nevšední nadání ducha s volnou, až nevázanou morálkou své doby. Její dívčí jméno bylo Aurore Dupinová. Původně se provdala za statkáře Dudevanta; měla s ním dceru Solange a syna Maurice. Manželství ztroskotalo o naprostou různost povah a zájmů. Aurora z něho unikla, žádostivá života a slávy. Její milenec, spisovatel Jules Sandeau, byl jejím prvním literárním rádcem. Od něho pochází její mužské jméno spisovatelské Sand. Ani s ním však nedošla štěstí a marně je hledala i u dalších svých milenců, mezi nimiž nejslavnějším byl básník Alfred de Musset,

s nímž prožila bouřlivý román v letech 1833—35. Sama napsala o sobě: „Kdybych se byla mohla podrobit muži, byla bych zachráněna, neboť má svoboda mě sžírá a zabíjí." Marně však hledala svého pána, neboť byla sama osobností příliš silnou s četnými rysy mužské povahy. Nosila mužský šat, jezdila na koni, kouřila z dýmky a v noci psala své romány. Názorný nástin jejího způsobu života podal Balzac ve svém dopise z r. 1838 hraběnce Hanské. George Sand si přála poznati Chopina, o němž slyšela se všech stran. Chopinovi se zprvu nelíbila pro své mužatské sklony. Když však později, po zrušení zasnoubení s Marií, bolestně nesl ztrátu své lásky, podléhal zvolna v potřebě útěchy a náklonnosti svodům rafinované ženy, která v Chopinovi spatřovala nový předmět své žádostivosti a citové dobrodružnosti. Uvědomujíc si blížící se počátek milostných vztahů k Chopinovi, napsala George Sand obšírný dopis o šesti stech řádkách hraběti Vojtěchu Grzymalovi, jenž byl přítelem Chopinovým i jejím. Dopis ten staví její povahu do osvětlení velmi nepříznivého. V něm řeší pisatelka bez ostychu otázku, zda má či nemá započíti poměr s Chopinem. Při tom pohlíží na lásku jako na běžnou „záležitost", po případě na „psychologický případ". Na základě přesných informací o všech podrobnostech Chopinova soukromí chladně rozvažuje, počítá a dovozuje. Sama sebe staví do nejlepšího světla, dovolává se Boha a dokazuje svou mateřskou dobrotu. Je to nechutný doklad sobeckosti a nesvědomitosti. S ohledem na Chopina, jenž George Sand miloval, je lépe dopisem tím, jejž později po letech uveřejnil Vladimír Karenin ve svém díle o životě spisovatelčině, příliš se nezabývati. Chopin o tom všem nevěděl. Ve své citové opuštěnosti neodolal a zami-

loval si z jara 1838 tuto ženu, nemysle vůbec na její minulost a na její výstřední povahu.

Ježto George Sand obvykle bydlela v Nohantu, zatím co Chopin byl vázán na Paříž, usmyslili si milenci na podzim r. 1838, že vykonají cestu, která jim umožní býti pospolu. Ježto churavému Mauricovi stejně jako Chopinovi lékaři doporučovali teplé podnebí, byly za cestovní cíl zvoleny Baleáry. Koncem října odjeli Chopin a George, každý zvlášť, do Perpignanu, odtamtud cestovali pak již společně přes Barcelonu. Po několika dnech se přepravili za nádherného počasí do města Palmy na Majorce, kde najali venkovský dům v čarokrásném údolí. V dopise z 15. listopadu líčí Chopin příteli Fontanovi nadšeně jižní krásu španělského prostředí. Brzy však přišlo údobí dešťů, Chopin onemocněl a stal se předmětem hrůzy pověrčivých ostrovanů. Museli se přestěhovat do kláštera Valdemosa, jenž býval v zimě obyčejně neobýván. Bylo to místo sice velmi romantické, avšak v deštivém čase, při nevlídnosti obyvatelstva a za obtíží ubytovacích a stravovacích přímo zhoubné pro Chopina, jehož zdravotní stav se velmi zhoršil. Přesto však Chopin pracoval a pobyt na Majorce zůstane navždy spojen se vznikem několika jeho Preludií. Jedno z nich bývá nazýváno „dešťovým". George Sand ve své knize „Historie mého života" líčí, jak zastihla Chopina u klavíru rozrušeného, když se s Mauricem za hrozného deště vrátila rozvodněnou krajinou pozdě v noci z nákupu ve městě do kláštera. Zpola ve snu, v horečné fantasii vnímal Chopin — podle líčení spisovatelčina — kapky deště jako slzy, padající s nebes na jeho srdce. Není bezpečně zjištěno, které preludium vyjadřuje tuto náladu. Liszt označoval jako „dešťové" preludium osmé do fis-moll, jiní označovali šesté do h-moll, po případě patnácté do

Des-dur. Mimo řadu preludií vznikly na Majorce balada F-dur, scherzo cis-moll, dvě polonézy A-dur a c-moll a konečně mazurka e-moll, op. 41, čís. 2.

Počátkem února r. 1839 opustili Chopin a George Sand se svým synkem Majorku. Po svízelné cestě lodí, která vezla stádo vepřů, byl dopraven Chopin, kašlající krev, na francouzskou loď a pak do Barcelony. Prodloužení pobytu na jihu ukázalo se nutným a tak zůstali asi tři měsíce v Marseille, kde bydleli v hotelu de Beauvau, jenž dosud stojí. Chopin, jehož zdraví se zvolna zlepšovalo, dopisoval pilně Fontanovi, jenž zastupoval jeho zájmy u nakladatelů. Dne 24. dubna se Chopin uvolil hrát na varhany v chrámu Notre Dame du Mont při pohřbu slavného pěvce Nourrita, jehož znal a jemuž se obdivoval. Po výletu do Ženevy opustili Chopin a Sandovi dne 22. května Marseille. Z Arles cestovali vlastním povozem paní George Sand do Nohantu.

Nohant je nepatrná obec, ležící ve středofrancouzské provincii Berry, asi uprostřed dnešní trati spojující města Châteauroux a Montluçon. Tam stojí dodnes neveliký jednopatrový zámek George Sand, uprostřed obce, obehnaný vysokou zdí s baštami, jako staré patrimoniální sídlo. Poslední žijící dědička darovala zámek Francouzské akademii a jeho přízemí je přístupné jako museum po spisovatelce. Vše zůstalo zařízené jako před lety. Návštěvník se neubrání pohnutí, prochází-li velikou jídelnou, z níž lze vykročiti přímo do parku, dále obývacím salonem se starým Pleyelovým klavírem z r. 1848 a s bílým empirovým nábytkem, potaženým tmavorudým plyšem. Tento dům hostil řadu Nesmrtelných. Zde dleli Musset, Balzac, Liszt s hraběnkou d'Agoult, Delacroix a zde žil a tvořil Chopin. Sonáta b-moll se slavným smutečním po-

chodem, nokturno Des-dur a jiná známá díla zazněla zde po prvé. V tomto francouzském saloně vyžíval své tvůrčí chvíle slovanský hudební básník, daleko od milované Polsky, v touze po vlasti a po životě, stoje na prahu smrti. Rozsáhlá zahrada obklopuje památné sídlo a v idylickém zákoutí, v přímém sousedství vesnického hřbitůvku, leží rodinné hrobky. Tam, pod korunami stromů smírně šumících, v tiché samotě, a přece blízko domova, odpočívají pozůstatky ženy, jejíž jméno zůstane navždy spojeno s osudem jednoho z největších slovanských umělců.

Po návratu z jihu setrval Chopin k radě lékařově v Nohantu až do října. Pracoval v plné pohodě na vydání děl Bachových a na skladbách vlastních. George Sand se snažila hráti vůči churavému Chopinovi roli skoro mateřskou, ve svých dopisech nicméně o něm píše s pochybnou familiárností. Chopin sám zachovával vůči své přítelkyni povinnou úctu a ve svých listech mluvil o ní vždy s dokonalou zdvořilostí, nazývaje ji „mon hôtesse" — má hostitelka.

V říjnu 1839 se Chopin a George Sand ubytovali v Paříži ve dvou bytech v č. 16 ulice Pigalle, kde pak bydlili až do r. 1842. Brzy nato se Chopin setkal s proslaveným pianistou a skladatelem Moschelesem — rodákem pražským — jenž byl okouzlen jemným a poetickým způsobem Chopinovy hry a napsal, že něžná a nadšená hudba Chopinova jest v souladu s jeho zjevem. Podle Moschelesa byl Chopin jedinečná osobnost ve světě pianistů. Chopin a Moscheles byli pak pozváni, aby hráli před králem v Saint-Cloudu. Král daroval Chopinovi zlacený pohár, Moschelesovi cestovní necesér, prý proto, jak ironicky zažertoval Chopin, aby se Moschelesa zbavil.

Dvě léta života v ulici Pigalle byly pro Chopina a George Sand údobím nepřetržité práce. V r. 1840 se neodebrali ani do Nohantu. V jejich bytech se scházela skvělá společnost slavných osobností, z nichž jmenujme aspoň nejhlavnější, jako byli Mickiewicz, jenž zahájil r. 1840 své slovanské kursy na Collège de France, Balzac, Lamennais, oba Aragové, Delacroix mimo již dříve uvedené spřátelené umělce a členy šlechty polské i francouzské. Také Pražan Dessauer patřil k návštěvníkům v ulici Pigalle. Dne 26. dubna 1841 dával Chopin v Pleyelově sále s plným úspěchem koncert, o němž sám Liszt napsal skvělou kritiku v „Gazette Musicale" z 2. května. V létě téhož roku se Chopin setkal v Nohantu s mladičkou slavnou pěvkyní Pavlínou Viardot-Garcia, pozdější vzácnou přítelkyní a životní láskou Turgeněvovou, a doprovázel její zpěv. V dalším Chopinově koncertě 21. února 1842 účinkovala táž umělkyně. Pro nás Čechy není bez jisté zajímavosti, že zpívala též arii od Dessauera, kterýžto zámožný pražský rodák a žák Tomáškův dovedl svůj dosti mělký talent v Paříži výhodně uplatnit a pohyboval se i v Chopinově okolí. Téhož roku v létě byl v Nohantu hostem Delacroix, vedle violoncellisty Franchomma nejintimnější Chopinův přítel z rodilých Francouzů. Delacroix, k němuž se Chopin cítil poután spřízněním ducha a srdce, miloval Chopinovu hudbu, zatím co Chopin bez újmy přátelství nenalézal pochopení pro obrazy malířovy.

Na podzim r. 1842 se Chopin a George Sand přestěhovali do dvou bytů v číslech 7 a 9 na Square d'Orléans, kde bydlila též Pavlína Viardotová a sochař Dantan, jenž vytvořil Chopinovu bustu. Byty vedly na prostranný dvůr, osázený stromy a posypaný čistým pískem. Společné hos-

podářství vedla paní Marliani, přítelkyně obou umělců. Chopin byl konečně spokojen se svým krásným bytem o několika místnostech, s nádherou a vkusem zařízeným. V létě prodléval Chopin skoro každý rok v Nohantu, což jeho zdraví svědčilo. Mohl tam v klidu pracovati. Jinak dával přednost společnosti pařížské před bodrými venkovskými statkáři. George Sand zvala ovšem i do Nohantu své přátele z Paříže a popřávala jim potěšení honby, rybolovu a jiných radovánek. Chopin dovedl vytěžiti z pobytu v Nohantu a vůbec z přátelství George Sand to, čeho sám si přál a potřeboval. Bylo to především domácí hnízdečko, dále vysoké porozumění spisovatelky pro jeho práci. Oba se dovedli vzájemně ocenit a prokazovat si přátelské ohledy a pozornosti.

Dvě události zarmoutily Chopina hluboce. V r. 1842 zemřel předčasně na tuberkulosu jeho přítel dr. Matuszynski a v r. 1844 skonal ve věku 75 let Chopinův otec. George Sand pozvala potom do Nohantu Chopinovu sestru Luisu Iedrzeiewiczovou, jež přijela z Polska se svým chotěm. Setkání a pobyt s milovanou sestrou byly pro Chopina blahodárnou útěchou.

Rok 1845 nepřinesl zvláštní události. Zdravotní stav Chopinův kolísal podle rozmaru ročních počasí. Obšírné Chopinovy dopisy z té doby skýtají množství zajímavých podrobností o jeho životě, práci a stycích. Péči o vydavatelské zájmy Chopinovy převzal po Fontanovi Franchomme. Mezitím však zvolna uzrávala roztržka mezi Chopinem a George Sand, jež vedla k úplnému jejich rozchodu.

V roce 1846 začala George Sand vydávat svůj román „Lucrezia Floriani", v jehož hlavních postavách předváděla zakrytě, nicméně dosti zřetelně problémy vztahů

mezi Chopinem a jí samou. Přitom sama sebe omlouvala a příčiny vzájemných neshod sváděla na Chopina. George Sand byla Chopinem již unavena a vlastně jen hledala záminku k rozchodu. Záminka ta vyrostla z domácích nesvárů, působených dětmi. Hádky mezi matkou, devatenáctiletou Solange, jíž stranil Chopin, a čtyřiadvacetiletým Mauricem, jenž Chopina nenáviděl jako „vetřelce", byly na denním pořádku. Za příprav sňatku Solange s venkovským šlechticem Fernandem des Préaulx vrátil se Chopin v listopadu 1846 sám do Paříže. Vztahy nebyly sice ještě přerušeny, nicméně byl to smutný počátek jejich konce. Když pak v květnu 1847 Solange odmítla pana des Préaulx a vynutila na matce svolení k sňatku se sochařem Clésingerem, do něhož se náhle zamilovala, následovaly mezi matkou, dětmi a zetěm další divoké spory a scény. Chopin v Paříži i nadále, přes ultimatum George Sand, udržoval přátelské styky se Solange i Clésingerem, a to byla poslední příčina úplného přerušení styků s George Sand. Až na jediné, náhodné a letmé setkání se již nesešli. Tak skončil osmiletý poměr, aniž v něm Chopin nalezl pravou lásku, kterou hledal.

Chopin bydlel dále na Square d'Orléans a obědval se svým oblíbeným žákem Gutmannem a s přítelem Grzymalou. Jeho zdraví se horšilo a sil mu ubývalo. Na procházky mohl již jen jezdit v povoze. Přesto se po naléhání přátel rozhodl ke koncertu, jenž se konal dne 18. února 1848, osm dní před únorovou revolucí a pádem Ludvíka Filipa. Úspěch tohoto večera, konaného zase v salonu Pleyelově, byl oslňující. V nadšené kritice listů „Gazette Musicale" byl Chopin nazván „Arielem pianistů". Tělesně slábnoucí umělec triumfoval svým uměním, duchem a vůlí. Ke kla-

víru kráčel zpříma, bez příznaků slabosti a hrál božsky, jako vždy.

V dubnu r. 1848 jako navzdor osudu se rozhodl podniknout cestu do Anglie. Podnětem k tomu byla již dřívější a opětovná pozvání jeho žačky Jany Stirlingové, jež pocházela z bohaté a staré skotské šlechty. Tato ušlechtilá žena, o šest let starší než Chopin, zapsala se nezapomenutelně do jeho života oddanou péčí, jíž zahrnula trpícího umělce v jeho posledních letech. Chopin přijel do Londýna 21. dubna 1848 a zůstal v Anglii až do ledna 1849. Přičiněním Jany Stirlingové byl přijímán s poctami v domech nejvyšší anglické a skotské šlechty. Při jeho vystoupení v paláci vévodkyně ze Sutherlandu byla přítomna královna Viktorie s princem Albertem. Seznámil se s Carlylem, Dickensem, Samuelem Rogersem a lady Byronovou. Mnohá pozvání musil Chopin odříci pro nedostatek tělesných sil. Nemohl již stoupati do schodů a byl vynášen sluhou. Bojoval hrdinsky o svůj život, jenž zvolna unikal z jeho těla. Svůj pobyt v Anglii a tamní zvláštní názory a mravy vylíčil Chopin v dopisech své rodině.

Ve Skotsku, kde navštívil příbuzné Jany Stirlingové a hrál mimo jiné též v Manchestru, Glasgově a Edinburgu, setkal se s oddanými přáteli, knížetem Czartoryským a kněžnou Marcelinou. Po návratu do Londýna dne 3. listopadu 1848 skoro již nevycházel, jsa příliš sláb a nemocen. Měl neuralgické bolesti, těžce dýchal a jeho sluha Daniel ho oblékal a nosil jako dítě. Londýnská mlha a vlhkost přinutily Chopina k návratu do Paříže, k němuž došlo v lednu 1849. Předtím, dne 16. listopadu 1848, konal se v Guildhallu dobročinný ples ve prospěch Poláků. Chopin, vždy plný lásky ke všemu polskému, obětavě účinkoval a hrál — skoro nepovšimnut — vedle tanečního

sálu, plného hluku. Bylo to jeho poslední veřejné vystoupení.

Po návratu do Paříže nemohl již ani skládat, ani udílet lekce. Zápasil se smrtí, jež se blížila. Všichni přátelé snažili se být mu příjemnými. Delacroix byl jedním z nejvěrnějších a poznámky, zachované v jeho deníku, obsahují vzácné zprávy o posledních měsících Chopinova života. V červnu po přechodném přesídlení do ulice Chaillot se Chopin octl ve svém posledním bytě v srdci Paříže, v čísle 12 na vznešeném náměstí Vendôme. Neměl příjmů, ani úspor, neboť umění hospodařit nebylo mu vrozeno. Oddaná Jane Stirlingová se svou sestrou poslaly tehdy Chopinovi anonymně, v zavřené obálce — jež by se byla málem ztratila — knížecí dar pětadvaceti tisíc franků, k zajištění jeho existence. Chopinova sestra Luisa Iedrzeiewiczová přijela na přání umírajícího bratra z Polska s manželem a dcerou. K nemalé lítosti Chopinově nemohl přijeti z Belgie pro pasové obtíže Titus Woyciechowski. Vzácná Chopinova přítelkyně, hraběnka Delfína Potocká, jež již na jaře, jak zaznamenal Delacroix, několikráte přišla zazpívat Chopinovi svým překrásným hlasem, přijela 15. října zvlášť až z Nizzy, aby Chopina ještě naposledy spatřila. Dne 16. října rozloučil se Chopin s přáteli a 17. října 1849 po 2. hodině ranní vydechl svou ušlechtilou duši. Clésinger sňal posmrtnou masku jeho tváře a ruky, malíř Kwiatkowski nakreslil několik náčrtů Chopinovy hlavy. Než Chopin zemřel, napsal s obtížemi svou poslední vůli těmito slovy: „Comme cette terre m'étouffera, je vous conjure de faire ouvrir mon corps pour que je ne sois pas enterré vif." (Ježto mě tato země zadusí, zapřisahám Vás, abyste dali otevřít mé tělo, abych nebyl pochován za živa.) Poslední přání umírajícího bylo splně-

no. Byl pitván a jeho srdce bylo uloženo v chrámu Svatého Kříže ve Varšavě.*

Chopinův pohřeb byl slavný. V chrámu Madeleine bylo provedeno Mozartovo Requiem, mezi sólisty byla Pavlína Viardot-Garcia. Před pohřebním vozem kráčel jako první kníže Czartoryski, stuhy příkrovu nesli Meyerbeer, Delacroix, Franchomme a Pleyel. Snad všichni virtuosové Paříže šli za rakví. Tělo Chopinovo bylo uloženo na hřbitově Père-Lachaise, nedaleko hrobu Cherubiniho. Prsť z vlasti, kterou dostal od přátel při svém odchodu do ciziny, vhozena byla do jeho hrobu.

CHOPINOVA OSOBNOST A DÍLO, JEHO VÝZNAM.

U velikého umělce je dílo výrazem jeho osobnosti. V díle jeví se osobnost tvůrcova jako v zrcadle. O Chopinovi to platí v míře vrcholné. Obraz jeho lidské bytosti zjevuje se v naší představě jako upředen z prvků a vlastnosti, které známe z jeho skladeb. Sledovali jsme běh Chopinova života vnějšího a citového. Pokusíme se nyní v stručnosti narýsovat obraz jeho osobnosti a díla v jejich vzájemném prolnutí.

Chopinův lidský zjev odpovídal představě člověka jemného, duchového. Byl postavy střední a štíhlé, vkusných pohybů. Měl plavé, kaštanové, dozadu pohozené vlasy, dlouhý, mírně zahnutý nos, a z jeho bledých tváří zíraly živé oči, schopné milého a svůdného úsměvu. Jeho hlas

* Schránku s Chopinovým srdcem podařilo se za druhé světové války bezpečně ukrýti na polském venkově. Po válce byla slavnostně opět uložena v chrámu Svatého Kříže.

byl nehlučný, chování vybrané a zevnějšek velmi pečlivý. Měl jako jeho přítel Delacroix rád eleganci a věnoval značnou pozornost svému ošacení a bytovému zařízení. Nenáviděl obyčejnost a hrubost lidí i věcí, násilí a hřmot. Jeho cítění bylo jemné a vznešené, jeho srdce ušlechtilé, jeho ideál vysoký (E. Ganche). Miloval své umění tak jako svůj život. Ve vznešené společnosti své doby byl Chopin neobyčejně rád viděn, neboť měl vybrané chování knížat, která jej přijímala. V dobách pohody uplatňoval rád i svůj humor, často ironicky zabarvený. Humorem se také osvobozoval od citového zanícení. Jak vypravuje George Sand, Chopin často po přehrání smutné a dojemné hudby, jež si podmanila posluchače, změnil v rychlosti — otočiv se náhle od klavíru, aby si upravil vlasy a nákrčník — svůj vzhled v komický typ Angličana flegmatického či sentimentálního nebo polského žida, aby zahladil tíživý dojem z hudby v posluchačích i v sobě. Také tyto hříčky, jež dával k lepšímu jen v úzkém kruhu těch, které si zvolil za přátele, přispívaly k tomu, že byl oblíbeným středem společnosti.

Svůj život a své umění věnoval výhradně klavíru. Nebyla to náhoda, bylo to poslání. Chopin byl od přírody určen a nadán k tomu, aby se stal básníkem klavíru. Splnil toto poslání způsobem epochálním. Učinil si z klavíru poddajný a výmluvný nástroj k vyjádření citů a vznětů svých vlastních i svého národa. Jako pianista byl virtuosem vybroušené dokonalosti technické a okouzlující poesie přednesu. V souhlase s jeho bytostí byl jemný, delikátní sloh jeho hry, jenž se nejlépe uplatňoval v intimním prostředí salonu. Avšak ve svých ušlechtilých zvukových poměrech sloh Chopinovy hry zahrnoval v sobě všechny hodnoty oslňujícího umění, i s leskem potřebné síly a nádhery

zvukové. Balzac napsal, že Liszt u klavíru je démon, Chopin anděl. Moscheles zaznamenal, že Chopinovo „piano" bylo tak delikátní, že k dosažení zamýšlených kontrastů nemusel užívati mohutného „forte". Zvláštností Chopinovy hry bylo jeho „rubato", při němž však od svých žáků žádal zachovávání taktu. Liszt soudil, že je těžko pochopit tajemství Chopinovy rubatové hry, když ji člověk častěji neslyšel od něho samého. Chopin-pianista byl jedinečný. Moscheles, Mendelssohn, Meyerbeer ho shledávali nedostižným. Znalci, kteří Chopina po prvé slyšeli, byli zachváceni úžasem a nadšením z jeho dokonalé a okouzlující hry.

K fantastickému nadání ke klavírní hře přidružila příroda v Chopinově bytosti hlubokou básnivost a sílu citu a geniální schopnost hudební tvorby. Z tohoto bohatého zdroje, v mládí dobře školeného, tryskaly skladby, v nichž se otevřel nový hudební svět.

Chopin složil celkem 74 číslovaná díla, nehledě k řadě nečíslovaných skladeb z pozůstalosti. Jeho tvorbu můžeme rozděliti na několik skupin. Přihlédněme nejprve k oné skupině početných skladeb, které jsou vysloveným výrazem polského národního ducha. Polská vlast byla nejvěrnější láskou Chopinova života. Byl vlastencem do posledního dechu. Po odjezdu z Polska dostal ve Vídni v červenci r. 1831 výrazný dopis od polského spisovatele Štěpána Witwického, jenž kladl Chopinovi na srdce, aby zůstal vlastencem. „Oddávám se sladké naději," psal Witwický, „že budete prvním, kdo umí čerpati z bohatého pokladu slovanské melodie" a doporučoval dále Chopinovi, aby se seznámil se zpěvy bratrských národů v Dalmacii a v Ilyrii, na Moravě a v Čechách. „Buďte originální, národní, vytrvalost Vám zaručí slávu potomstva. Přejeme Vám, abyste

se stal útěchou a slávou své země." Witwický vyslovil naděje, které v Chopina skládali všichni jeho polští přátelé a vlastenci. Chopin tyto naděje nejen splnil, nýbrž překonal. Přivedl slovanského ducha své vlasti k slávě světové.

Vidinu Polska zachycoval Chopin v celém svém díle. Svou vlast spatřoval i ve skladbách, v kterých bychom ji sami ani nehledali. Jeho žák Gutmann hrál jednou etudu E-dur. Je to ona skladba, jejíž čarovná melodie byla za sto let po jejím vzniku — bohužel v naší době! — hanebně zneužita a zmrzačena v tanečním šlágru. Poslouchaje melodii, do níž vložil svou duši, zvolal tehdy Chopin: „Ah, ma patrie! — Ach, moje vlasti!" Přímým výrazem polského ducha jsou zejména Chopinovy polské tance, a to mazurky, polonézy, krakowiak a kujawiak, jakož i 17 polských písní, složených na slova Witwického, Mickiewicze, Zaleského a Krasinského. Nejvíce je mazurek, a to 51. Víme, že se Chopin jako jinoch rád účastnil na polském venkově lidového veselí a tance. Dojmy z oněch dob vnímavého mládí zůstaly mu pramenem vlastenecké lásky a zdrojem tvorby pro celý život. V mazurkách, jež idealisoval na taneční skladby stejně bohaté a umělé jako svěží, v nichž vytvářel obrazy polského veselí i žalu, je skryto nepřeberné bohatství Chopinovy hudebnosti, zejména po stránce harmonických novot a půvabů, předtím neznámých. Mazurka byla Chopinovi zosobněním polské vlasti, a proto vkládal mazurkové věty i do skladeb jiných forem.

Dvanáct polonéz je výrazem lesku polské slávy a rytířské mužnosti. Polonézy jsou z nejvíce přesvědčujících dokladů zdraví a síly Chopinova ducha. Původ polonézy jakožto národního tance je prastarý a ztrácí se v polské minulosti. Jejím základem byly slavnostní průvody, kterými se zahajovala shromáždění a plesy polské šlechty. Malebný

popis polonézy, tančené v plné nádheře a barvitosti starobylých krojů, podal Mickiewicz v posledním zpěvu svého eposu Pan Tadeusz. Polonézu zahajoval obyčejně pán domu s dámou, které se tím vzdávala zvláštní čest. Za nimi se připojovaly ostatní páry, vytvářející skvělý průvod hýřící barvami, v nichž vynikaly červené boty, lesknoucí se opasky a blýštící se šavle kavalírů. Bylo to skvělé divadlo a zároveň projev síly, radosti a pýchy. Hudba k polonézám byla v Polsku skládána odedávna, později převzali její rytmy i skladatelé cizí, na příklad Weber a Spohr. Avšak teprve Chopin dal tomuto slavnostnímu tanci své země nebývalé barvy, lesk a ohnivou křepkost. V Krakowiaku op. 14 zvěčnil další taneční formu polskou, která byla jakousi lidovou obdobou panské polonézy. Konečně ve Fantasii na polské národní písně op. 13 nalézáme i tanec kujawiak.

Druhou skupinu tvoří skladby v tradičních formách klasické hudby, jež Chopin naplňoval po svém. Ze tří sonát nejvíce vyniká sonáta z b-moll op. 35, obsahující hrdinský smuteční pochod. Tento smuteční pochod, jenž je nejvýraznější myšlenkou celého díla, je příčinou, že mnozí vykladači spatřují v sonátě b-moll tragickou báseň smrti. Není sice zjištěno, že by Chopin sám chtěl vyjádřit tento námět, nicméně lze přiznati, že sonáta b-moll mnohými svými rysy podobný výklad připouští. Tragické pathos začátku, divoké přízvuky prvního thematu a bizarní ráz provedení první věty, fantastika scherza, ponurá velkolepost smutečního pochodu a démonická smršť stručné věty závěrečné, to vše, přes kontrastující vedlejší myšlenky lyrické krásy, opravňuje představu dramatu smrti. Menší význam jako díla příležitostná mají sonáta pro violoncello a klavír op. 74, složená pro violoncellistu a Chopinova přítele

Franchomma, a klavírní trio op. 8, věnované knížeti Radziwillovi. Po letech sám vzpomínal na doby svého jinošství, kdy jako host knížete Radziwilla v jeho poznaňském zámku obklopeném lesy toto trio skládal. Byla tam shromážděna malá, ale vybraná společnost. Ráno se konala honba, večery byly věnovány hudbě. Dva klavírní koncerty e-moll op. 11 a f-moll op. 21 jsou svědky prvních úspěchů, kterých si Chopin vydobyl v mládí brilancí a poesií svého slohu. Na tom nic nemění skutečnost, že orchestrální doprovody koncertů nejsou na výši. Díly mládí jsou též tři ronda a troje variace. Zvláštní význam mají Chopinova čtyři scherza. Chopin vyňal staré klasické scherzo ze sonáty a vybudoval je na skladbu samostatnou, vybavenou jiskřivou technikou, hýřivým koloritem a kontrastní lyrikou. Novým obsahem a rozšířením své formy patří scherza Chopinova vlastně již do další skupiny jeho skladeb. Patnáct valčíků je naplněno největším bohatstvím, jaké tato taneční forma může pojmouti. Rytmus, melodie i harmonie vytvářejí tu na vlnách tanečního pohybu obrazy plné půvabu a poesie.

Ve třetí skupině jsou skladby, jejichž formy Chopin tvořil nebo přetvořil vlastní básnivostí. Jsou to především jeho 24 etudy op. 10 a 25. Již jako jinoch dovedl Chopin pozdvihnouti ryze technickou formu etudy k nebývalé výši skladby přednesové. Své etudy naplnil hudbou, která splňuje co nejúčelněji technický záměr a zároveň upoutává půvabem a poesií a je přitom neobyčejně účinná pro veřejný přednes. Nový, osobitý ráz dal Chopin také svým 24 preludiím, jež jako malé črty bohaté rozmanitosti tvoří dohromady vyrovnaný a obsažný celek. O tom, jak Chopin zvěčnil Fieldovu formu nokturna, jsme se již zmínili. Vybavil svá vlastní nokturna (v počtu devatenácti) ryzí in-

spirací citovou a dal jí jedinečný výraz ve vzdušném, nadmíru melodickém klavírním slohu, jehož poesii zvyšuje skvělost ozdobných běhů a obalů, jež se zdají utkány ze zvukové pavučiny. Melancholie měsíčných nálad se střídá s výbuchy horoucnosti a náruživosti. Celek vyrůstá často do velkoleposti, dosahující vrcholů hudebního výrazu a krásy, jak je tomu na příklad v nokturnu c-moll. Vzácnou rozkoší a něhou vyniká nokturno Fis-dur s kouzelnou melodikou, opředenou krajkami nadýchnutých ozdob. Druhá část tohoto nokturna, Doppio movimento, přináší bohatý vzruch pohybu, stoupajícího ve vlnách chromatiky k nejvyššímu zanícení. Všechny přednosti Chopinova graciésního umění malé formy mají též jeho 4 impromptu.

Nejpůvodnějšími skladbami Chopinovými, jež nemají předchůdců a jež se považují za jeho díla vrcholná, jsou čtyři balady, g-moll, F-dur, As-dur, f-moll. Vedle polonéz jsou hlavně balady výrazem Chopinovy životní síly a vášnivého vzletu. K baladám podnítila Chopina poesie přítele Mickiewicze; vytvořil v nich dramatickým protikladem živelné vášně a hluboké něhy strhující eposy klavírní hudby. Nejvelkolepější z nich je balada g-moll, památník Chopinovy lásky k Marii Wodzinské. Svým rozmachem a stavbou blíží se baladám Fantasie op. 49 f-moll.

Čtvrtou skupinu tvoří zbývající skladby rozmanitých forem, jako Introdukce a polonéza op. 3, Bolero op. 18 — kterážto španělsky nazvaná skladba má ve své střední části polský rytmus! — Tarantella op. 43, Barkarola op. 60, slavná Berceuse op. 57, Allegro de Concert op. 48 a četné jiné.

V dějinách umění je Chopin jedním z nejskvělejších představitelů romantismu. Láska k vlasti, záměrné uplatnění národních prvků v díle, citová horoucnost vybuchující

ve vášnivost i rozplývající se ve snění, uvolnění tradičních forem ve prospěch vyjádření citových vznětů, to jsou ryzí romantické vlastnosti dané v povaze i díle Chopinově. Chopin je zároveň jedním z nejprvnějších tvůrců romantické hudební mluvy v užším slova smyslu. Nehledě k tomu, že je melodikem z boží milosti, jenž musí býti jako takový jmenován jedním dechem s Mozartem a Schubertem, přinesl romantismu do vínku smělé a vzácné objevy harmonické, které se pak staly na celé století příkladem a pramenem pro stupňování výrazové schopnosti hudby. Chopin objevil kouzlo chromatiky a užíval jí s mistrovstvím, vkusem a mírou, což nelze říci o všech mistrech romantismu. Jeho tvorba měla mohutný, přímo magický vliv na skladatele současné i pozdější. Jak blahodárný mohl býti vliv ten pro osobnosti silné, tohoto příkladem je náš Bedřich Smetana, o 14 let mladší než Chopin. Smetana si zamiloval Chopinovu hudbu hned, jakmile poznal ve studentských letech Chopinovy etudy, sotva vyšly tiskem. Národní směr Chopinův, jeho záliba v tancích, skvělý klavírní sloh a strukturální novoty, to vše bylo Smetanovi blízké. Vzal si Chopina jako jeden ze svých oblíbených vzorů, silou vlastní osobnosti jej přetavil a vytvořil českou národní hudbu slohu vlastního.

Jak tvořil Chopin? Zajímavou odpověď na tuto otázku nalézáme ve vzpomínkách, jež napsala George Sand ve své knize Historie mého života; píše tam o Chopinovi: „Jeho tvoření bylo spontánní a zázračné. Nalézal, aniž hledal nebo předvídal. Myšlenky mu přicházely u klavíru, náhle, hotové, úchvatné, nebo se mu vynořovaly v hlavě při procházce, a již spěchal, aby si je mohl zahrát a uslyšet je zvučící. Potom však se počala nejúmornější práce, jaké jsem kdy byla svědkyní. Byla to řada pokusů, nerozhod-

ností a netrpělivostí zachytit jisté podrobnosti znějícího thematu. To, co vytvořil rázem celé, analysoval před napsáním do nejmenších podrobností. Lítost, že nemůže svou hudbu nalézti hned v takové čistotě, jak by si sám přál, uváděla ho do stavu blízkého zoufalství. Zavíral se ve svém pokoji po celé dny, plakal, přecházel, lámal pera, opakoval a měnil stokrát jeden takt, psal a vyhlazoval jej také tolikrát a počínal příštího dne znovu s vytrvalostí neúmornou a zoufalou. Šest neděl se mořil s jednou stránkou, aby nakonec dospěl k tomu, že ji napsal tak, jak ji zachytil prvním náčrtem."

I když musíme opatrně přijímat líčení spisovatelky, která ráda přeháněla v zápalu svého květnatého slohu, přece jen je její záznam, zapsaný na základě dlouholeté osobní zkušenosti, závažným dokumentem v oboru Chopinova tvoření. Ono líčení svědčí o mocné tvůrčí vášni geniálního skladatele a o jeho houževnaté vůli vypracovat a vypilovat dílo k ideální dokonalosti a čistotě, ale též o tom, že ani geniálně nadaný umělec nezůstává ušetřen úmorného tvůrčího zápasu a že ani jemu nerodí se umělecké dílo bez bolesti. Potvrzuje nám znovu starou zkušenost, že podstatným činitelem při vzniku velikých uměleckých děl jsou vedle nadání též vlastnosti charakterové, jako silná vůle a houževnatost, svědomitá snaha po dokonalosti a vytrvalost ve vůli přiblížiti se co nejvíce Ideálu. Mnozí se domnívají, že nadaný umělec tvoří lehce a že vše se mu rázem daří. Tato klamná představa je s to zbavit chuti a odvahy k tvorbě mnohého, kdo by mohl mít krásné výsledky své práce, kdyby v ní vytrval s potřebnou houževnatostí a odvahou. Příklad Chopina, jenž podobně, jako Beethoven, Smetana a jiní velicí tvůrcové musel těžce zápasit o vytvoření díla, které se nám jeví tak přirozené, dokonalé a

krásné, budiž posilou a povzbuzením všem, kdož ztrácejí vytrvalost a odvahu.

Chopinův život nebyl dlouhý a jeho úsilí bylo soustředěno v poměrně úzkou oblast jediného hudebního nástroje. Přesto však, obdařen božskou jiskrou tvůrčího nadání, vřelým lidským srdcem a planoucí láskou ke kráse a vznešenosti, vytvořil veliké dílo nehynoucí slávy. Jeho hudba je vzácný, ryzí plod vysokého umění a zároveň je i předmětem pochopení a pramenem blaženosti pro nejširší vrstvy lidí. Dílo skladatele nejvíce aristokratického, žijícího ve skvělé uzavřenosti salonů a stranícího se davů, proniklo po jeho smrti mocí své krásy a čistoty do srdcí celého lidstva. Romantismus se pokládá za překonaný, dílo romantika Chopina, vytrysklé z jeho vřelého srdce žije v plné své síle a slávě jako jeden z nejvzácnějších plodů slovanského ducha.

PRAMENY:

Z nepřehledné literatury věnované Chopinovi užil jsem k této práci — jejíž omezený rozsah redakce předem stanovila — těchto děl:

Edouard Ganche: Frédéric Chopin. Paris, Mercure de France, 1926.

Guy de Pourtalès: Chopin ou le poète. Paris, Rieder, 1939.

Léopold Binental: Chopin. Paris, Rieder, 1934.

Opienski—Danysz: Lettres de Chopin. Paris, Société française d'éditions littéraires et techniques, Collection polonaise, 1933.

George Sand: Histoire de ma Vie. Paris, Michel Lévy frères, 1856.

Eugène Delacroix: Journal. Paris, Plon, 1932.

Gracián Černušák: Dějepis hudby, Brno, Pazdírek 1925.

Otakar Hostinský: Chopin v Praze v roce 1829. V Daliboru, ročník I, 1879.

Konečně jsem použil též zkušenosti vlastní návštěvy v Nohantu v roce 1931.

ÚSTAV FRYDERY

INSTITUT FRYDERYKA CHOPINA
338

3

KDO JE

Fryderyk Chopin

Napsal Silvestr Hippmann
I. vydání v březnu 1946
Vydalo nakladatelství Orbis, Praha
Písmem Ronaldson vytiskla
knihtiskárna Orbis, Praha XII, Stalinova 46
Cena 6 Kčs

Sbírku - KDO JE - řídí Jarmila Kroftová s redakčním kruhem

BIBLIOTEKA TIFC
F 000338
NARODOWY
INSTYTUT
FRYDERYKA
CHOPINA
B/1

KDO JE

vynikající osobnosti celého světa ze všech oborů, obraz jejich života a význam jejich práce

DOSUD VYŠLO

1. M. I. Kutuzov
2. Kamil Krofta
3. Fryderyk Chopin
4. Ilja Mečnikov
5. Přemysl Šámal
6. Louis Pasteur

7-8. A. B. Svojsík

9. V. G. Bělinskij

V TISKU

N. I. Lobačevskij
James Watt
Frant Krumlovský
A. Š. Popov
Jan Perner
M. Lomonosov
V. V. Majakovskij
Frant. Křižík
A. V. Suvorov
Josef Božek
E. S. Fedorov
V. J. Tomášek
Miklucho Maklaj
Rud. Těsnohlídek
Fr. J. Gerstner st.

Cena jednotlivých svazečků 6 Kčs

PŘIPRAVUJE SE

Attlee
Bědnij
Berlioz
Cooper
Björnson
Cicin
Bromfield
Crips
Čajkovskij
Mme Curie
Dobrovský
Denis
Eisenhower
Debussy
Erenburg
Favorskij
Galsworthy
Gočár
Gerstner ml.
Glinka
Gorkij
Gribojedov
Janáček
Krawc
Koněv
Kubelík
Kruif
Malinovskij
Mendělejev
Mařák
Montgomery
Nazor
Papanin
Purkyně
Sinclair
Stachanov
Shaw
Ševčík
Škalda
Šostakovič
Štefánik
Štursa
Taylor
Trewithik
Undsetová
Verne
Veresajev
Žukov
Wells
Žukovskij

ČTENÁŘE PROSÍME

upozorněte sami, o kom byste se chtěli dovědět, podle možnosti vyhovíme

NAKLADATELSTVÍ ORBIS, PRAHA

338
Narodowy
Instytut
Fryderyka
Chopina

KDO JE

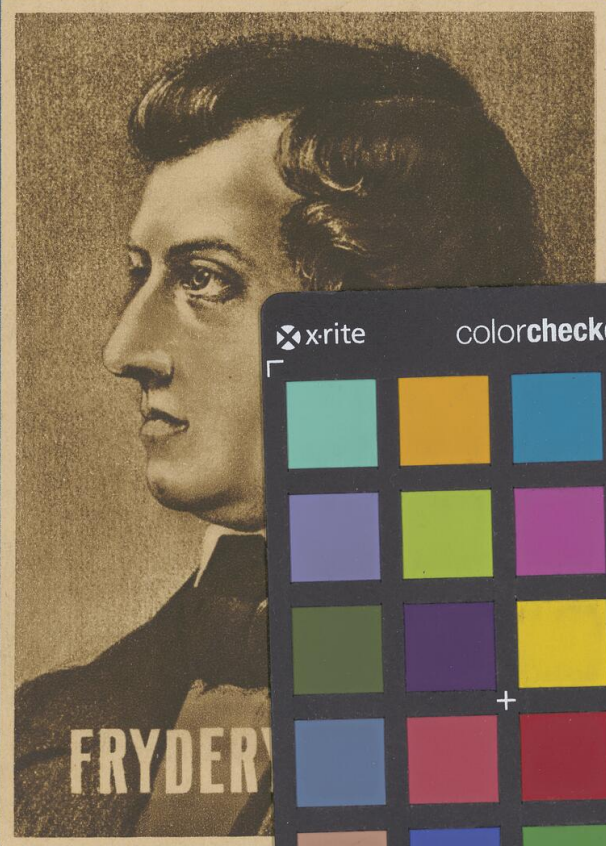

3

Napsal

Silvestr